

ANTAL ÁGOTA

„A MŰVÉSZET MEGHATÁROZÓ EREJŰ, FŐLEG, HA GYEREKKORBAN MŰVELI VALAKI” BESZÉLGETÉS JARÁBIK GABRIELLÁVAL

2020. augusztus 20-án Dunaszerdahely egyik Pro Urbe-díját vehette át Jarábik Gabriella pedagógus, népművelő, kissozópadi rendező, múzeumigazgató. Nagyon régóta ismerjük egymást, hosszú évekig ültünk együtt a képviselőtestületben, így engem ért a megtiszteltetés, hogy beszélgethetek Gabikával.

■ A legelső értékelhető, és, valljuk be, eléggé önző érzelmi viszonyulásom akkor volt irányodban, amikor a férjem elvitte a fiamat a Fókuszba, és mérhetetlenül hálás voltam Neked a szabad szombat délelőttömért. Mikor beültem a próba utolsó percére a

nézőterre, és láttam 20 gyereket össze-vissza futkározni, hangzavarban, káoszban, és Te közöttük mondd, magyarázod, jött a csodálat és tisztelet, hogy a szabadidődet, az energiádat ezekre a gyerkőcökre áldozod. Honnan ez az energia?

■ Mindig is rengeteg energiát éreztem magamban, ezt talán édesanyámtól örököltem. Tőle tanultam meg önzetlenül adni. De meg kell mondanom, hogy én rengeteget is kapok tőlük, nekem ez igazi feltöltődés. Mindig párhuzamosan dolgoztam, akár több helyen is, és amikor a gyerekekkel vagyok, az igazi kikapcsolódás. Együtt nevetünk, együtt gondolkodunk,

együtt ötletelünk, egy igazi műhelymunka folyik, ahol mindenki hozzáteheti a magáét akár javaslatokban, akár a játékban, szabadon, bátran.

■ Menjünk a kezdetekhez. Már az óvónőképzőben is tagja voltál az irodalmi színpadnak Léván. Nem fordult meg a fejedben, hogy profi színész nő légy, jelentkezz a színművészetire?

■ Hú, hát ez már nekem hamarabb is eszembe jutott, még gyerekkoromban. De mivel láttam a szép színművésznőket a színházban, moziban, úgy gondoltam, hogy a lábuk nyomába sem érhetek, hiába is jelentkeznék, biztosan nem vennének fel. Nem lehetek sosem olyan

szár, mert a saját külső adottságaim nem megfelelőek. Akkor még a külsőségek voltak számomra fontosabbak. Szóval eszem ágába sem jutott.

■ **És nem is volt senki, aki esetleg erre biztatott volna?**

■ Amikor a Juhász Gyula Irodalmi Színpadba jártam, Gergely Jóska tanár úr stúdiójába, ő nemcsak a színház felé terelt bennünket, hanem az írás és az irodalom felé is. Verseket írtam, be is adtam az Irodalmi Szemlébe egy-két versem. Meg is jelentek. Tözsér Árpáddal, aki akkor volt a főszerkesztő, azóta is nagyon jó barátságban vagyok, de hát utána felgyorsultak az események. Az óvónőképző elvégzése után a pozsonyi Komenský Egyetem néprajz szakjára jelentkeztem, ahova nem vettek fel. Akkor az volt az elsődleges, hogy gimnáziumból jelentkezzenek a diákok főiskolára, és a szakközépiskolások maradjanak a kaptafánál. Persze, én úgy éreztem, a legjobb között tettem le a felvételi vizsgát, ami igaz is volt, mert az utolsó augusztusi héten tudatták velem, hogy helyszűke miatt nem vettek fel. Csúzon, szülőfalumban vártam az eredményre, s a negatív válasz után a büszkeségem s ifjúkori dühöm nem engedte, hogy fellebbezzem a döntést, amit kicsit azóta már bánok, de később úgy láttam, ennek így kellett történnie. Elkezdődött a munkahelykeresés. Sem az Érsekújvári, sem a Komáromi járásban nem akadt hely óvónői munkakörben, ám a Dunaszerdahelyi járásban tárt karokkal várták az óvónőket. Így kerültünk többedmagammal az osztályunkból a Csallóközbe.

■ **Milyen volt megérkezni ide egy fiatal lánynak?**

■ Soha életemben nem jártam ezen a vidéken, sem pedig Vajkán, ahová kerültünk Kis Kati osztálytársnőmmel. Mivel ketten voltunk, talán nem tudott az ottani közösség azonnal beszippantani, eléggé határozottak voltunk, erősek, ambiciózusok. Megérkeztünk egy szigorúnak kinéző igazgatónőhöz, Lelkes Terézhez. A frász ütögette, hogy mit fogunk kiművelni. 19-20 évesen szeretünk volna a gyerekeken kívül mással is foglalkozni, megpróbáltuk a kulturális életet szervezni a faluban, nem nagy sikerrel, aztán a járásban dolgozó volt osztálytársnőinkkel kitaláltuk, hogy valamit csinálni kell! Ott ültünk a fenekünkön, igaz, az óvodások imádtak, mi őket, az óvoda munkatársai szinte

családtagnaként bántak velünk, de ez nem volt elég. Elhatároztuk, hogy tennünk kell valamit.

■ **Erre milyen tervek voltak?**

■ Bevonultunk a Dunaszerdahelyi Népművelési Központba, ahol Molnár János, az akkori igazgatóhelyettes fogadott, mi úgy éreztük akkor, hogy nagy tisztelettel, a mai eszemmel úgy gondolom, hogy biztosan jót nevetett, amikor bejelentettük, hogy szeretnénk létrehozni egy irodalmi színpadot. A válasza az volt, hogy ám legyen! Ők biztosítanak próbahelyet, mi meg szervezzük meg és dolgozzunk. A véletlen úgy hozta, hogy megismerkedtünk Tóth László költővel, akkor még újságíróval, aki szintén bekapcsolódott a munkába. Akkoriban a Csallóköz munkatársaként meglátogatott bennünket Vajkán, felültünk a gyerekek mérleghintájára, és úgy ismerkedtünk, beszélgettünk. Mondta, hogy többen is szívesen bekapcsolódnának az irodalmi színpadi munkába: kollégájával, Kanovits Györggyel, aztán jelentkeztek a környékbeli óvónők is – majd megismerkedtünk Pápay Iлона és Kuczman András pedagógusokkal. Nem volt nehéz találni olyanokat, akik úgy gondolták, hogy kipróbálnák magukat ebben a műfajban.

■ **Tóth László... Ő is Pro Urbe-díjat kapott az idén.**

■ Igen. Konstatáltuk is, hogy lehet ez a véletlenek összjátéka, de egyszerre a régi barátságunk és a sok közös munka megerősítése is, és milyen szép párhuzamok ezek az életünkben. Jelenleg inkább a múzeumi munkánkba kapcsolódik be, de a lánya, Anna a Fókusz gyermekcsoportot erősíti már több éve.

■ **Közben megismerkedtél Jarábik Imrével, a későbbi férjeddél...**

■ Igen, ezt hozta a munka, az élet. Ő, mint a Járasi Népművelési Központ munkatársa, 1972-ben egy ballada-összeállítás kapcsán kísért el Pestre a MTA kéziratárába, ahol szlovákiai magyar népballadákat kerestünk. Két fiatal ember: a munka meg a sikerélmények összekovácsoltak minket. Azóta elválaszthatatlanok lettünk, nemsokára megszülettek a gyerekek is, és ők végigkövették a kultúra iránti szenvedélyünket, ami szerves része volt az életünknek. Gyakorlatilag ezek köré szerveztünk minden programot. Megvoltak a saját napjaink, amit tisz-

teletben tartottunk. Próbáltuk beosztani, ki melyik napon tart próbát a kórusoknál, ill. a színpaddal. S ha minden kötél szakadt, jöttek a barátok, szülők, és kisegítettek bennünket. Le a kalappal Imre előtt, mert kitartásra, rendszerre tanított. Ez a kialakult rendszer megmaradt életünk végéig. Ő tudta jól, talán a több tapasztalata alapján is, hogy milyen nehézségekkel jár ez a munka. S ha valaki belekóstol, akkor nagyon nehéz letenni a lantot. És ezekkel a körülményekkel stabil családi háttérrel biztosított. Őriási támogatás volt ez, ami miatt nem is jutott az eszembe, hogy abbahagyjam. Persze voltak hullámvölgyek, de mindig megoldottuk.

■ **1980-ban megalakítod a Kis Fókuszt. A színészethez nem éreztél bátorságot, viszont megkapsz 12-20 gyereket, és velük meg létrehozol egy csodát. Ahhoz mi adta meg a bátorságod 29 évesen? Dramaturgia, színézmesterség, rendezés. Mindazt kellett tanítanod, amihez nem éreztél magad elégnak.**

■ Soha nem volt problémám ezzel, biztos azért, mert jó pedagógiai vénám van. Nagyon jó alap volt az irodalmi színpad, hiszen a kezdetektől rám szakadt a rendezés feladata, ami rengeteg olvasással, tanulással is járt. Aztán jártuk a fesztiválokat, részt vettem egy-két tanfolyamon is persze, ez is más-más tapasztalatszerzés volt. Szerettem színházba járni, s a sok előadásból próbáltam kiszűrni azt, ami engem tovább építhet. Nem mondom, hogy minden évben sikeres volt a színpad, de 4-5 évadot kivéve mindig az élvonalhoz tartoztunk. Pedig szinte minden évben megújultak a csoportok, mindig jöttek új tagok, akikkel újra kellett kezdeni az alapozómunkát. De megérte. Minden csoportban akadtak olyan plusz kreativitással rendelkező gyerekek, akikre lehetett építeni. Voltak, akik mertek új megoldásokat keresni, s ez bátorította a többieket, akik az alkotás közben hamar kinyíltak. Ez a közös építkezés, csodás munkafolyamat vitte előre a csapatot.

■ **Tudjuk, hogy pár hivatásos színész is tőled indult.**

■ Ez egy külön büszkeség, de nem ez a mérce. Gál Tamás, Olasz István, Balaskó Edit, Tarr Csilla – náluk már akkor is lehetett látni, hogy jobban mertek, dominált bennük, hogy ők igazán erre a pályára hivatottak. Van

olyan csoport, ahol nem is gondolná az ember, hogy mi rejtezik egy-egy gyerekben. Ezt akkor látod, amikor rábízol egy feladatot, szerepet, amin elkezd gondolkodni, s magad is csodálkozol, mit hoz ki belőle és ezáltal önmagából. Ez egy másik csoda.

■ **A bizalmad, a nyitottságod kell ahhoz, hogy ezek a gyerekek is megnyíljanak neked.**

■ Igen. Feltétlenül. Épp most készülünk az őszi Duna Menti Tavaszra egy szerkesztett játékkal. Abból a megfontolásból, mivel a mostani csoportban is akad több gyerek, akik még az alapoknál tartanak, kell a koncentrátságra törekvés, az egymás játékára való figyelés. Akár négy nap intenzív próbafolyamat alatt is látható egy-egy gyereken a fejlődés, ahogy bele tudja magát helyezni a történetbe. Ez nagyon fontos az életben is, hogy tudják, mikor mit lehet, hogy kell közönség előtt fellépni, közösségekben dolgozni. Odafigyelni a többiekre, segíteni egymásnak. Tulajdonképpen egyéniséget és közösséget formáló az egész tevékenység. És ennek későbbi hozadéka, hogy helytállnak akár magas beosztásban, bármely munkahelyen, mert kiállást kapnak, magabiztosságot, fellépést, a színpadi jelenlét formálja őket, csendesíti, erősíti, és minezt csupán az iskolában nem tudják megtanulni. A művészet meghatározó erejű, főleg, ha gyerekkorban művel valaki, és az akkori élmények, tapasztalások később megmutatkoznak minden tevékenységében. Ez egy óriási plusz az élet és egy pályá indulásakor.

■ **Míndeközben te akkor már a hivatalban dolgoztál.**

■ Nagyon fiatalon lettem képviselő, huszoneves koromban. Gyakorlatilag egy statisztikai adatnak megfelelő személy szerepét töltöttem be a volt kommunista városi testületben: legyen fiatal, legyen nő, ne legyen párttag. Ezeknek az elvárásoknak megfeleltam. Épp ebben az időben ajánlottak fel egy óvónői, majd igazgatói állást. Azt a feladatot kaptam, hogy hozzam létre a Fučík utcai óvodát. 1974-et írunk, a gyerekek még csak 18 hónaposak voltak, mentek bölcsődébe, s végre kaptunk egy kis lakást is a Kukučín utcában. Az ajánlatot nem lehetett visszautasítani, mert hát, ugye, két olyan emberről volt szó, akik a kultúrából éltek...

■ **Hogy tetszett a képviselői munka?**

■ Amikor ide kerültem, még nem volt minden zöldterület beépítve, az utcák tiszták voltak, egy élhető város volt Dunaszerdahely. Ahogy kezdtem megismerni a város történelmét, tudatosítottam, hogy a Fehér Kastélynak csak a romjait láthattam, nagy vita ment a Sárga Kastély megmaradásáért. Bekerültem friss képviselőként a kulturális bizottságba, ahol először csak figyeltem, tanultam, a későbbiekben férjem segítségével próbáltam már véleményt is formálni, s ezt nyíltan ki is mondani. Ebben az időszakban, mivel Imrét hallgatásra kényszerítette a rendszer, tréfásan mondogatta: te vagy a szócsövem. A további időszakokban, a megismert problémákról már bátrabban és hozzáértőbben tudtam nyilatkozni – több-kevesebb sikerrel.

■ **Majd több óvodában is dolgoztál.**

■ A Halpiac téri óvodában folytattam a munkát, s ezzel párhuzamosan a Dunaszerdahelyi óvodák módszertani vezetője, majd a fél járás tanfelügyelője lettem. Szerettem ezt a munkát, mert ismertem az óvónők tevékenységét, s tiszteltem azokat, akik sok mindent tettek a gyerekekért. És volt mit tenni, főleg a 32–34 fős gyerekcsoportokban. Ennek ellenére mindenki arra törekedett, hogy az adott színvonalat elérje. A legkisebb óvodában is ugyanúgy bántak és foglalkoztak a gyerekekkel, mint a nagyobb ovikban, szinte vetélkedtek azért, hogy hol legyen módszertani nap, hogy megmutathassák, mit teremtettek.

■ **Lassan a nyolcvanas évek vége felé járunk. Gondolom, sűrűsödött a levegő, amit a munkahelyeken is lehetett érezni.**

■ Körülöttem nagyon. Kemény év következett, minden áron be akartak szervezni a pártba. A férjem ebben a döntésben is átsegített, kijelentette, elvállik, ha megteszem, így ez a továbbiakban fel sem merült a kérdés. De megszenvedtem a döntésemért. Fel szólítottak, hogy szeptembertől keressek más munkahelyet. Novemberben jött a változás. Láttam, hogy az emberek milyen gyorsan változnak, csak egyszerűen kabátot cseréltek, s én úgy éreztem, velük nem tudok tovább együtt dolgozni. Indoklás nélkül váltottak le óvodai igazgatónőket, akik addig se párttagok nem voltak, nem volt funkciójuk, jól dolgoztak. Olyan

embereket hurcoltak meg, akik csak a munkájukat végezték. Nem tudtam őket megvédeni, felfordult a világ. Ezt a helyzetet persze kihasználták olyanok, akik a saját sérelmeik miatt végre hatalomra kerülhettek.

■ **Mit hozott ez a változás szakmai szinten?**

■ Volt egy mélypont a minőségben, az iskolákban, nevelésben, társadalomban. Nem volt mérce, nem volt egy szint, hogy ennél alább nem szabad elengedni sem az indulatokat, sem a színvonalat. Nagyon nehéz utána a semmiből visszakapaszkodni. No, én ebben az időszakban kerültem a városházára. Volt kemény hét esztendőm, utána ki kellett mondjam, ez a munka nem nekem való. Ott is azzal találkoztam, hogy mindenki a maga javára használta ki a fordulatot, s mosolyogva szidták a közelmúltat és éltették a jelen elvtárs-urait. Nekem ez nem volt perspektíva, de annyi pluszt adott, hogy ebben az időben lehetőségem nyílt a továbbképzésre. Elvégeztem a tanítóképző főiskolát Győrben, majd Nyitrán a másfél éves plusz kiegészítő minimumot a tanítói oklevélhez.

■ **Lassan 1997-et írunk.**

■ Ez egy még nehezebb időszak kezdete lett. Egy családi tragédia történt, Imi fiam autóbalesetet szenvedett, és dacára a 17 műtétnek, kerekesszékebe került. Mivel állandó törődést igényelt eleinte, kényszerből még maradtam egy ideig a városháza alkalmazottja. Aztán a férjemet keresték meg, hogy nem vállalná-e a főigazgatói állást a Szlovák Kulturális Minisztérium Kisebbségi Kultúrák Főosztályán. Úgy érezte, ezt a feladatot ebben az időszakban nem tudja elvállalni, viszont biztatott engem, hogy próbáljam meg én. Imre akkoriban szintén a városháza alkalmazottja volt, ő mint a VMK igazgatója, s nehéz körülmények között próbált kulturális eseményeket szervezni, mert ellehetetlenítették a munkáját, éhezették a kultúrát, de azért itt volt az István a király c. rock-opera a stadionban, és jópár minőségi műsort is sikerült Dunaszerdahelyen bemutatni. De mivel az akkori városvezetésnek politikailag nem volt megfelelő az ő személye, amint betöltötte a 60. évét, azonnal nyugdíjba vonult. Én pedig elindultam egy másik úton. Többedmagammal mentem a meghallgatásra a parlamenti bizottság elé. Nem hittem volna, hogy én maradok,

nem voltam semmilyen párt tagja, esetleg szimpatizánsa, de talán abból kiindulva, hogy a kultúrában annyi időt előlöttem, megbíztak a feladattal.

■ **Könnyen belerázódtál a minisztériumi munkába?**

■ Nagy fába vágtam a fejszemet, kegyetlenül nehéz volt, főleg az első év. Törvényeket néztem, ismerkedtem a nyolcféle kisebbség problémájával, volt, amikor reggel 6-kor indultam és éjfélre értem haza, vagy még hajnalig az anyagokat olvastam. Imre óriási felelősséget és plusz munkát vállalt még a háztartásban is. Jöttek a szolgálati utak, nagyon megterhelő volt. De nem adtam fel, s a kezdeti bizalmatlanság után a második évben már élveztem a miniszteri tanács és a legtöbb kolléga bizalmát és segítségét. Igaz, ezért kétszer annyit kellett a főosztálynak bizonyítania, mint a többinek, de sikerült. Ám négy év után beláttam, hogy ez a fajta hivatali munka ilyen tempóban felőröli az embert, s ez nem az én asztalom. Ha abbaahagytam volna a gyerekekkel való munkát, a színpadot, akkor még nehezebb lett volna, hiszen engem a gyerekek, a diákok éltek, töltöttek fel.

■ **Utána jött a múzeum.**

■ Igen, az utolsó minisztériumban eltöltött év alatt eljutottunk oda, hogy a tanács jóváhagyta a magyar kisebbség országos hatáskörű múzeumának kiépítését. Akkor már négy kisebbség is rendelkezett múzeummal, a magyarok meg állandóan veszekedtek: hol legyen a múzeum, Komáromban vagy Rimaszombatban. Majdnem minden régióból jelentkeztek, hogy ők szeretnék megszervezni a múzeumot, s szinte már az utolsó pillanatban, 2002-ben alakulhatott meg, ahogy a miniszter úr döntött: zöld mezőn, Pozsonyban. Először mint dokumentációs központ kezdte meg munkáját a pozsonyi várban lévő történelmi múzeum mellett. De hát ez olyan 'nesze semmi, fogd meg jól' helyzet volt, hisz nem volt elég anyagi fedezete, nem voltak szakemberek, nem akarta senki sem vállalni. Végül Danter Izabella, a galántai múzeum elismert néprajzosa vállalta a vezetést, de félév után feladta, mert nem voltak kellő lehetőségei sem anyagilag, sem emberileg egy intézmény beindításához. A helyzet megérett a változásra. A miniszteri döntés értelmében 2002. július 1-én megalapította az országos

hatáskörű múzeumot, s megbízott a szervezésével, amíg nem találunk rá megfelelő szakembert. Nagy segítségemre volt Maráky Péter kollégám, aki mint főigazgató főleg abban segített, hogy megértesse a megyei múzeumokkal, hogy óriási gyűjteményeik, kincseik miatt az egyes megyék nem engedik át értékeiket a magyar múzeumnak. Azóta más szelek fújnak. Kialakult, mondhatnám, a profilunk, mert azzal, hogy 2003-tól átvettük a Madách-kastélyt Alsósztrégován és a Mikszáth- emlékházat Szklabonyán, kialakultak az irodalmi emlékhelyek, épített örökségünk óvása, felújítása és szellemi örökségünk bemutatása. Az egész országban tudunk mozogni, és fel tudjuk vállalni a feladatokat. Így 2019 januárjától a kassai városi Csevadok és a magyar állam támogatásával létrehozott Márai Emlékiállítást is a múzeumunk működteti. Nagyban megváltoztatta az életemet az 1998-ban hozott döntés, mert végül is beteljesedett a vágyam, hiszen néprajzos szerettem volna lenni, és most múzeumban dolgozom...

■ **De tetszett neked ez a feladat.**

■ Igen, bár eleinte csak káosz volt.

■ **Te szereted ezt a káoszt. A Fókuszban is ott a káosz – a fejedben valahol megvan az egész, de ez a munka folyamatában nem nyilvánul meg, a végére mégis minden összeáll.**

■ Igen, bár mindent próbáltam megtervezni, megszervezni, ám sok mindent csináltam egyszerre: család, múzeum és a Fókusz. Igaz, Imrével mindent megbeszéltünk, alig várta, hogy hazaérjek. Érdeklődött, az életben és a munkában szerzett tapasztalásával mindig tudott tanácsot adni, megnyugtató, amikor látta, hogy már felrobbanok. Megnézte a gyerekek előadásait is, és amikor megjegyezte, hogy no, ebből még valami hiányzik, akkor tudtam, valamit még hozzá kell tenni. Olyankor fogtam a fejem, hogy Atya Isten, még mit tegyek bele, kritikus volt, de előbbre vitt, nem volt ledorongoló. De ugyanúgy segítettek a barátok, volt Fókusztagok s a fókuszos szülők is. Szinte mindenben. Azért is mondtam a díj átvételekor, hogy ez az elismerés nem csak nekem szól.

■ **És mi a következő feladat?**

■ Most a Fókusszal készülünk, tetszik ez a szerkesztett játék, sok ötletet ho-

zott bele Kuklis Kati, akivel már több éve együtt vezetjük a fókuszos csoportokat. Kezdem lassan átadni a feladatokat neki, igaz, először a szívembe szúrt a felismerés, hogy most akkor vége... De aztán mikor láttam, hogy haladnak, fejlődnek, akkor tudtam, jó döntés volt engedni, és kicsit messzebből nézni a történéseket. Részt veszek a munkában, a Fókusz életében, de jó, hogy a munka oroszlánrészét ketten vállaljuk. Szeretem nézni a fiatalos lendületet, amivel alkotnak, jó, amikor ötletelünk, amikor sikeres a darab, a gyerekek játéka.

■ **A díjátadón felkötött karral azt mondtad a balesetedre utalva, hogy repülni akarunk, de néha padlót fogunk. Mik voltak az életedben azok a pontok, amikor padlót fogtál?**

■ Hát, az Imre fiam balesete, a család a mai napig nem heverte ki. Megpróbálunk vele élni, de nehéz, és az a szerencse, hogy ő mindent megtesz, hogy ezt a fajta életet ezzel a korláttal méltón tudja viselni. Külön élnék, mert mind a ketten egyforma természetűek vagyunk, nem biztos, hogy jól kijönnénk, de mindenben segítünk egymásnak. Így önálló életet tud élni. Szereti a nagybácsi szerepét, szereti Balázs öccse családját, fiát, Danit kiváltképp, jól kijönnék.

És nyilvánvalóan a férjem halála óriási veszteség. Még friss a gyász, megpróbálok vele együtt élni, beszélgetünk is gondolatban, de a hiánya nagy, ő a másik felem volt. Az unokám, Dani mondta: nagymama, nekem úgy hiányzik a nagypapa fotelje! Az is eltűnt a lakásból Imre halála után. Nem tudtam volna üresen nézni.

Dani sokban hasonlít a nagypapjára. A zene szeretete, az irodalom, mind közös bennük, sokat zongoráztak is együtt. Most ő az, aki kitölti a szabadidőmet, élvezek minden egyes vele töltött percet. Értelmes, okos, érdeklődő fiú, igényli és szereti, ha foglalkozunk vele, megvannak a közös rituáléink elalvás előtt, pontosan mondja a sorrendet, milyen meséket kell előadnom. Most már önállóan is olvas, nagyon szereti a könyveket. Ha nincs ilyen szűkebb családom, akik mellett vannak és szeretnek, és egy nagy családom, a Fókusz, akik támogatnak, bizony nem tudtam volna kiteljesedni sem a munkámban, sem a közösségben vállalt feladataimban.

■ **Köszönöm a beszélgetést.**